



Historische Kring IJsselstein 99 (sept. 2002)

<https://hdl.handle.net/1874/10081>

'..... Isselwaerde, duizendpoot met groot hart'

Van Sint Joseph-Gesticht tot Isselwaerde (1970-1985)

door Tonny de Jong-van Vliet en drs. Carla Rentinck

INLEIDING

In de vorige twee nummers heeft u kunnen lezen over de ontstaansgeschiedenis van het IJsselsteinse ziekenhuis en het reilen en zeilen door de jaren heen, verdeeld over de perioden 1909-1940 en 1940-1970. De laatste uitgave eindigde met een opsomming van de groeicijfers eind jaren '60. In deze derde en laatste beschrijving zien we hoe het ziekenhuis in de strijd voor behoud terecht komt met als uitkomst de opheffing in 1985.

ISSELWAERDE

Per 1 januari 1971 werd de naam 'Sint Joseph Ziekenhuis' veranderd in 'Isselwaerde Interconfessioneel Streekziekenhuis voor Zuid-West Utrecht'. Op de persconferentie van 13 november 1970 werd uitgelegd hoe men tot deze naam was gekomen. 'Isselwaerde' is de samenvoeging van het middel-nederlandse woord 'Issel' en het woord 'waerde'. *Issel* is de IJssel en *waerde* betekent land aan de rivier, of plaats waarin men iets of iemand beschermt. Door de samenvoeging van deze twee woorden kreeg men een zinvolle naam.

Op 16 april 1971 ging er een brief naar staatssecretaris Kruisinga van sociale zaken en volksgezondheid, met het verzoek te mogen uitbreiden van 125 bedden naar 300 bedden, zonodig in fasen te realiseren. Met deze aanvraag werd het advies gevolgd van het 'Dr. Veeger Instituut' dat, in tegenstelling tot in 1964, nu wel rekening hield met de verwachte bevolkingsgroei in Nieuwegein. Op 28 juni daaropvolgend vraagt de staatssecretaris schriftelijk advies aan de 'Directeur-Generaal van de Volksgezondheid' te Leidschendam en aan de 'Ziekenhuiscommissie'. De 'Geneeskundige Hoofdinspecteur van Volksgezondheid' vond dat er geen beddenuitbreiding nodig was. De stad



Met de naamsverandering kreeg het ziekenhuis een eigen logo.



Utrecht had intussen een beddenoverschot en daar moest ingeleverd worden. Het advies luidde:

'advies: verzoek afwijzen.

..... het bestuur in overweging te geven over te gaan tot sluiting van hun ziekenhuis. In Nederland kan het belang van een patiënt door een dergelijk minimaal ziekenhuis niet meer optimaal worden gediend.

reden:

- 125 bedden is te kleinschalig
- geconditioneerde samenwerking met St. Antonius in voorbije 6 jaar is niet van de grond gekomen.
- samengaan met St. Joseph Ziekenhuis te Oudewater is uitgesloten (waarschijnlijk Oudewater + Gouda, van dezelfde kloosterorde)
- intrekken van principiële goedkeuring voor de bouw van een ziekenhuis met 125 bedden te IJsselstein'.

In september 1971 reageerde de 'Ziekenhuiscommissie' op de brief van de 300 bedden. Zij stond in beginsel: '*..... positief t.o. uitbreiding van het St. Josephziekenhuis -thans Ziekenhuis IJsselwaerde- te IJsselstein, althans dat wij positief staan t.o. de realisatie van de aanwezigheid van een 300- tal ziekenhuisbedden in de regio IJsselstein'.*

Men zag daar wel in dat een dergelijk ziekenhuis een belangrijke functie kon vervullen in het gehele complex van welzijnsvoorzieningen t.b.v. de toekomstige conglomeratie Nieuwegein-IJsselstein. Ook argumenten van bouwkosten, personeelsvoorziening, aantrekken van specialisten en bereikbaarheid ondersteunden de regionale welzijnsfunctie. Zowel het bestuur van het 'Groene Kruis' als het bestuur van 'IJsselwaerde' kregen in september 1971 van de minister te horen dat de ziekenhuissituatie in de bewuste regio dermate gecompliceerd was dat een beslissing op korte termijn niet te verwachten was. Alle verzoeken tot uitbreiding gingen voorlopig in de ijskast. De situatie in Utrecht lag zo gecompliceerd omdat het 'Academisch Ziekenhuis' onder het ministerie van onderwijs viel, het 'Militair Hospitaal' onder defensie en de andere ziekenhuizen onder volksgezondheid.

Maar men ging niet bij de pakken neerzitten. In februari 1972 besloten de besturen van 'IJsselwaerde' en de 'St. Jacobsstichting' te Oudewater te fuseren, mits het nieuwe streekziekenhuis gebouwd mocht worden. In het rapport 'Mensen en Bedden in 1980 en 1985' van een adviesbureau voor bedrijfsorganisatie en bouwprogrammering, bleek o.a. dat in 1964 er 1902 en in 1968 meer dan 2000 opnames waren in het totale verzorgingsgebied. De conclusie van dit rapport luidde, dat omstreeks 1980 voor het verzorgingsgebied van 'IJsselwaerde' rond 215 bedden (exclusief wiegen voor gezonde zuigelingen) nodig zouden zijn, waarbij de beddenindex 5,55 (beddenindex = het aantal ziekenhuisbedden per 1000 inwoners in een regio) voor het totale verzorgingsgebied zou gaan bedragen. Met dit rapport als aanbeveling werd in november 1972 toestemming aan de minister gevraagd voor geringe uitbreiding via de weg van de 'verkorte procedure'. De beraamde kosten bedroegen fl. 123.447,26.

De uitbreiding omvatte het bouwen van een gang en enkele lokaliteiten aan het reeds bestaande semi-permanente gebouw en zou uitgevoerd worden in dezelfde opzet met als doel: 'een enigszins vergroot laboratorium en een derde polikliniekruimte vanwege de toenemende vraag naar en intensivering van de poliklinische diagnostiek en behandeling'. Door de geprojecteerde nieuwe gang zou de steriliteit van de operatiegang in hoge mate worden bevorderd.

Van het ministerie ging er vervolgens een brief naar de 'Geneeskundige Hoofdinspecteur' waarin o.a. stond:

Afgezien van de slechte kwaliteit van de huidige operatiekamer- en verloskamer-afdeling en van de dito kwaliteit van de voorgestelde uitbreiding, moge ik u voorstellen deze aanvraag ter beoordeling toe te zenden aan de ziekenhuiscommissie c.q. het College voor Ziekenhuisvoorzieningen met het verzoek antwoord te geven op de vraag: past dit ziekenhuis in de planning of dient dit ziekenhuis spoedig te worden opgeheven.

De besturen van de beide ziekenhuizen waren niet op de hoogte van deze correspondentie en dus ging er per aangetekend schrijven op 28 december 1972 een brandbrief naar de minister:

Excellentie,

De besturen van het IJsselwaerde-Ziekenhuis te IJsselstein en het St. Jacob-Ziekenhuis te Oudewater hebben er dringend behoefte aan u hun grote zorgen kenbaar te maken omtrent het steeds uitblijven van uw beslissing over te mogen gaan tot de bouw van één nieuw streekziekenhuis in de regio Zuid-West Utrecht, zulks -op basis van een voorgenomen fusie- ter vervanging van beide eerdergenoemde ziekenhuizen, samen groot ± 200 bedden.

Door het uitblijven van uw beslissing worden wij gedwongen onze belangrijke taak in het kader van de totale gezondheidszorg in onze regio nog steeds te blijven volvoeren in twee bescheiden en gescheiden ziekenhuizen, terwijl de voorgenomen fusie nadrukkelijk ten doel heeft door een -ook door ons als volkomen reeël geaccepteerde- schaalvergroting, de bevolking in alle opzichten optimaal ten dienst te kunnen zijn.

Wij menen genoegzaam te hebben aangetoond, dat de aanwezigheid van een ziekenhuis van ± 300 bedden -mede door zijn poliklinische, diagnostische en verpleegkundige uitrusting- in de sterk groeiende regio Zuid-West Utrecht een onmiskenbare noodzaak is. Van dit totale beddenbestand is overigens momenteel al 2/3 gedeelte in onze bestaande ziekenhuizen aanwezig.

Door de huidige onzekerheid worden wij wel in hoge mate belast met een verantwoordelijkheid, welke door het ontbreken van de mogelijkheid om -zelfs op korte termijn- een duidelijk beleid te voeren, als uitermate zwaar wordt ervaren.

Deze situatie, die uiteraard de volksgezondheid niet ten goede komt, kan vanzelfsprekend niet onbeperkt voortduren. Wij betreuren in hoge mate het uitblijven van uw beslissing, temeer daar wij -door onze voorgenomen fusie- menen een daadwerkelijke bijdrage te leveren in de ook door u zo voorgestane schaalvergroting in de ziekenhuiswereld. Deze schaalvergroting wordt alzo nog steeds geblokkeerd.



Overigens menen wij in alle oprechtheid te kunnen stellen, dat in onze beide ziekenhuizen -in waarlijk niet gemakkelijke omstandigheden- op verantwoorde wijze de gezondheidszorg wordt gediend.

Wij beschouwen dit voor u als een reden temeer, om ons, de taak toe te vertrouwen, het gevraagde nieuwe ziekenhuis voor de bevolking van de regio Zuid-West Utrecht te bouwen.

Wij zijn ons zeer wel bewust van de problematiek, waarmede u gekonfronteerd wordt, tengevolge van de overbedding in de stad Utrecht.

Wij achten het echter onaanvaardbaar en diskriminerend ten opzichte van de bevolking van Zuid-West Utrecht, indien deze problematiek afgewenteld zou worden op onze regio en wel door het achterwege blijven van een adequaat ziekenhuis in deze -ook qua grondoppervlak zo uitgebreide- regio.

Veeleer doen wij bij deze een dringend beroep op alle bij de problemen in de stad Utrecht betrokken personen en instanties om deze overbedding in die stad langs andere naar onze mening mogelijke wegen op te lossen.

Onzerzijds verklaren wij ons gaarne bereid, om -indien die oplossing tot fusies c.q. inkrimping van bestaande ziekenhuizen in de stad Utrecht zou leiden- functionarissen, die dientengevolge zouden moeten afvloeien, zo mogelijk in ons nieuw te bouwen ziekenhuis aan passende arbeid te helpen.

Resumerend zij het ons vergund, Uwe Excellentie met de meeste klem te verzoeken een spoedige, gunstige beslissing te nemen op ons verzoek d.d. 16 april 1971, waarbij wij ons gesteund weten door uw uitspraken, gedaan op het Symposium Ziekenhuisbouw 1972 in 'De Doelen' te Rotterdam.

Een zodanige beschikking zal de ziekenhuisvoorziening in de snel groeiende regio Zuid-West Utrecht veilig stellen, hetwelk mede van groot belang is ten aanzien van de medisch-sociale functie, die dit ziekenhuis in het totale pakket van de gezondheidszorg in de regio zal moeten vervullen.

Het is met name laatstgenoemde functie, die ook thans reeds door onze beide huidige ziekenhuizen als bijzonder belangrijk wordt ervaren en waar mogelijk wordt vervuld.

Voor een gunstige beslissing uwerzijds, zijn wij u bij voorbaat zeer erkentelijk.

Met de meeste hoogachting,

Namens het bestuur van de St. Jacobstichting te Oudewater,

M.J.L. Staatsen, arts	(voorzitter)
H. Heesen	(sekretaris)
Dr.W. Vlaardingerbroek	(geneesheer-direkteur)

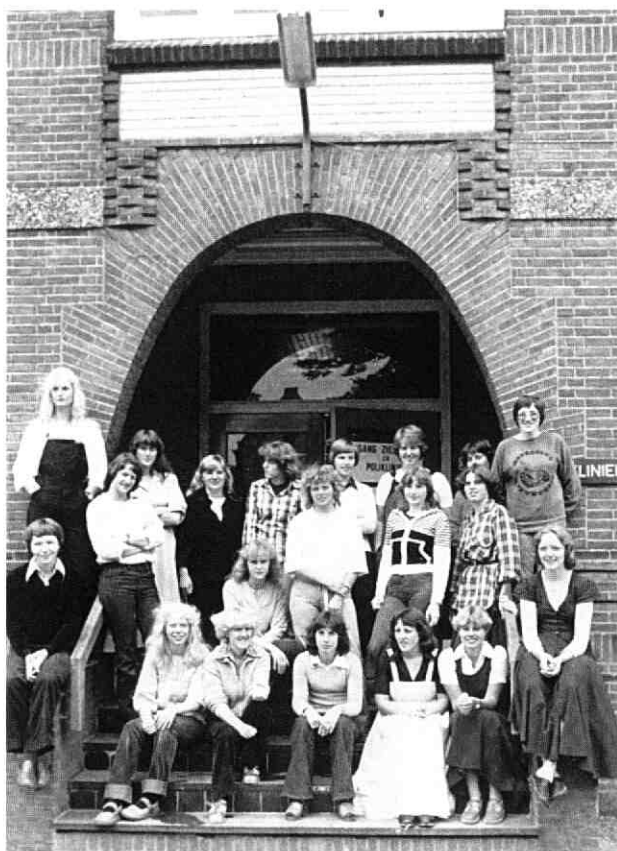
Namens het bestuur van de Stichting St. Joseph Ziekenhuis IJsselstein

Jac.Th.J. Bissels	(voorzitter)
Cl. Karremans	(sekretaris)
Dr.E. Florijn	(geneesheer-direkteur)

Een afschrift ervan werd gestuurd naar het 'College voor Ziekenhuisvoorzieningen' te Utrecht met het verzoek de aanvraag voor één nieuw streekziekenhuis van ± 300 bedden te ondersteunen.

Op maandag 5 februari 1973 werd de ziekenhuissituatie in Utrecht door de 'Werkgroep Ziekenhuizen' van het 'College voor Ziekenhuisvoorzieningen' besproken. De situatie was:

- het **St. Antonius Ziekenhuis** vroeg medewerking voor de nieuwbouw in de gemeente Nieuwegein. Men zag van de locatie Lunetten te Utrecht af omdat de situering van het terrein aanzienlijk ongunstiger was dan voorzien en de benodigde grond een investering vroeg van ca. 22 miljoen gulden, wat te hoog was. Vestiging in Nieuwegein was naar de mening van het Antonius-bestuur gunstig met betrekking op het beschikbaar patiëntenareaal, de goede wegverbinding met de stad Utrecht en het openbaar vervoer alsmede met het oogpunt van de spreiding van ziekenhuisvoorzieningen. De capaciteit was in 1968 bepaald op ca. 700 bedden. Gezien de bijzondere plaats die het 'Antonius Ziekenhuis' innam ten aanzien van o.a. de hart-chirurgie, bleef de bedden-capaciteit gehandhaafd.
- het ziekenhuis **Isselwaarde** had al vele pogingen aangewend om door middel van samenwerkingsverbanden de toekomst van het ziekenhuis veilig te stellen. Nu werd gepoogd middels een fusie met het **St. Jacob Ziekenhuis** te Oudewater te komen tot een streekziekenhuis voor de regio Zuid-West Utrecht.



De twintig eerstejaarsleerlingen van 1972.

De werkgroep vond echter dat Oudewater voor een belangrijk deel georiënteerd was op Gouda ook omdat een aantal specialisten die aan het 'St. Jacob Ziekenhuis' waren verbonden, afkomstig waren uit het 'St. Jozef Ziekenhuis' te Gouda. Een oriëntering op IJsselstein of Utrecht vond men daarom niet zo voor de hand liggend. Als bovendien het 'Antonius Ziekenhuis' zijn nieuwbouw in Nieuwegein ging realiseren, kon men stellen dat de ziekenhuisvoorziening in Zuid-West Utrecht verzekerd zou zijn. De patiënten die nog aangewezen waren op het ziekenhuis in Oudewater konden makkelijk in Gouda of Woerden terecht terwijl de IJsselsteiners in het nieuwe 'Antonius Ziekenhuis' konden worden opgevangen.



Het leslokaal op de zolderverdieping in 1972.



Centrale keuken, 1972.



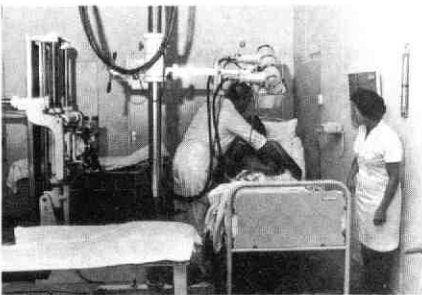
De administratie, 1972.



Laboratorium, 1972.



De röntgen, 1972.



Tegen deze achtergrond werd aangeraden geen medewerking te verlenen aan de gevraagde vervanging. Hoewel 'Isselwaerde' een principiële goedkeuring had voor uitbreiding en nieuwbouw, werd aangeraden het bestuur te verzoe-ken een afbouwschema op te stellen opdat het ziekenhuis te zijner tijd aan zijn bestemming kon worden onttrokken. Voor het bestuur van het 'St. Jacob Ziekenhuis' te Oudewater gold hetzelfde.

Begin 1973 was het strijdtoneel in twee kampen verdeeld: 'Isselwaerde' en 'St. Jacob Ziekenhuis' te Oudewater contra de grote ziekenhuizen in Utrecht, want ook het 'Academisch Ziekenhuis' zocht ruimte voor nieuwbouw. Bij de besprekingen kwam naar voren dat de bevolking van Utrecht bezwaren had tegen de vestiging van het 'St. Antonius Ziekenhuis' buiten de stad Utrecht. Maar het Antoniusbestuur had de beslissing om naar Nieuwegein te verhuizen echter al genomen. Hierop trok het bestuur van 'Isselwaerde' in een schrijven aan de minister op 29 juni 1973 de aanvraag voor de bouw van de gang en enkele lokalen in.

Op 14 september 1973 was het 50 jaar geleden dat de eerste zusters uit Amersfoort kwamen en in de Utrechtsestraat hun ziekenhuisje begonnen. Ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan gaf 'Isselwaerde' een brochure uit die huis aan huis werd verspreid in de regio. Uit deze folder weten we dat het vanaf het begin de bedoeling is geweest de patiënten een persoonlijke, menselijke zorg te geven. Een streven dat men 50 jaar heeft bijverd.

Voor de patiënt was het zeer vertrouwd dat de huisarts vrij toegang had in het ziekenhuis en daardoor het ziekteverloop van dichtbij kon volgen. Onder leiding van adjunct-directrice zuster Nicodema werkten in 'Isselwaerde' 44 gediplomeerde verpleegkundigen: 24 verpleegsters en 20 ziekenverzorgsters. Er werkten ook nog eens 14 tweedejaars- en 20 eerstejaarsleerling-ziekenverzorgsters. Dat de opleiding van goed niveau was bewezen de examencijfers: van 1964 tot 1973 deden 104 leerlingen onder rijkstoezicht examen waarvan er 99 slaagden. Bovendien werden zowel verpleegsters als ziekenverzorgsters regelmatig bijgeschoold. Ook de wijkverpleegsters konden in 'Isselwaerde' terecht voor bijscholing zodat ze op de hoogte konden blijven van de nieuwste technieken die in het ziekenhuis werden toegepast. De huisvesting van de zusters was enkele jaren eerder uitgebreid met een zusterhuis, gebouwd achter het ziekenhuis.

Voor de geestelijke verzorging was er een pastorale commissie, waarin geestelijken van verschillende gezindten zitting hadden. Zij maakten gebruik van de kapel. Door de plaatselijke kerken werden op zondag protestantse en rooms-katholieke kerkdiensten gehouden.

Bijzonder trots was men op de nieuwste aanwinst: de moderne hartbewakings-apparatuur geschonken door de 'Nederlandse Hartstichting'.

Ter gelegenheid van het gouden jubileum werd een reünie georganiseerd voor de zusters die in IJsselstein gewerkt hadden. Maar liefst 80 zusters kwamen die dag, die begon met een feestelijke mis in de Basiliek, gevolgd door een koffiemaaltijd. Na de middagrust werd een bustocht gemaakt door de regio. De dag werd besloten met een koud buffet. Er werden veel herinneringen opgehaald. Zo vertelde zuster Edmunda Boumans dat zij in 1934 de enige gediplomeerde verpleegster was. Dokter Leering had toen als huisarts de medische supervisie en deed kleine operaties met 'geleende' chirurgen. Op donderdag werden de grote operaties gedaan waarvoor de specialisten uit Utrecht overkwamen. Zij vond dat er die 50 jaar heel veel veranderd was.

Er kwam nog een verlaat verjaarscadeau. Tot verrassing van velen kreeg men alsnog toestemming voor de gevraagde 'geringe uitbreiding' van fl. 123.447,26, niet méér en niet anders, dan volgens ingediend plan. Het complex werd uitgebreid langs het Kronenburgplantsoen waar een vernieuwd en vergroot laboratorium, 2 nieuwe operatiekamers en een uitslaapruimte voor operatiepatienten verrees. Gelijk hiermee werd moderne apparatuur aangeschaft, ondermeer voor hartbewaking, en een aangepaste installatie voor brandpreventie. Begin 1975 was de verbouwing een feit.

Voor het zover was, werd er weer een feestje gevierd. Op 29 april 1974 werd zuster Elisabeth van Doorn geridderd. Zij had het jaar ervoor haar gouden professiefeest gevierd en was 37 jaar in IJsselstein in de ziekenzorg werkzaam. Ze hoorde eigenlijk bij de inventaris! Zuster Elisabeth had een zekere eigengereidheid en bij de uitreiking van de onderscheiding dreigde het goed mis te gaan. Toen burgemeester Timmermans arriveerde, was iedereen die bij deze plechtigheid was uitgenodigd aanwezig behalve de decorante. Dokter Florijn had haar met een smoesje op de koffie uitgenodigd maar die vlieger ging niet op!



**Vooraanzicht,
1972.**

Zuster Elisabeth liet zich verontschuldigen en was voor enige dagen op vakantie bij familie in Amersfoort. Je kunt iets ook té geheim houden! Na naarstig speuren vond men haar en per taxi werd ze in allerijl naar het ziekenhuis gebracht. Toen pas kon de burgemeester haar de verdiende onderscheiding uitreiken.

Achter de schermen werd hard gewerkt aan het behoud van het ziekenhuis. Staatssecretaris Hendriks wilde geen uitspraken doen voordat het 'Rapport

Academische Ziekenhuizen' was verschenen, dat pas in mei 1976 werd verwacht. Het bestuur van 'Isselwaerde' verkeerde in grote onzekerheid en moest het doen met geruchten. Voorzitter Bissels reageerde in een artikel van het 'Utrechts Nieuwsblad' van november 1975:

'.....het bestaan van Isselwaerde wordt volkomen over het hoofd gezien en genegeerd. Bovendien scheidt het een nare sfeer tegenover de 150 werknemers in Isselwaerde, die nu in onzekerheid verkeren over hun arbeidsverhouding ten opzichte van het bestuur, dat dan ook van plan is op zeer korte termijn Hendriks (staatssecretaris van sociale zaken en volksgezondheid-red.) om opheldering te verzoeken'.



**Zuster Elisabeth
wordt door
burgemeester
Timmermans**

Ook tussen de gemeenten IJsselstein en Nieuwegein boterde het niet erg. Eind 1975 stond met grote koppen in het 'Utrechts Nieuwsblad':

IJsselstein en Nieuwegein in de clinch om ziekenhuizen: twee buurgemeenten ruziën over Antonius

En een week later:

Overleg tussen beide gemeenten gekapt: IJsselstein verklaart Nieuwegein de oorlog

Aanleiding was het feit dat Nieuwegein enkele regels had gepubliceerd uit het verslag van de besprekingen die in het verleden tussen de beide gemeentebesturen waren gevoerd over de vestiging van het 'St. Antonius Ziekenhuis' te Nieuwegein. IJsselstein vond dat Nieuwegein nooit tot publicatie had mogen overgaan zonder toestemming te vragen.

'..... Wordt dit beginsel niet consequent nageleefd, dan ontstaat onherroepelijk een vertrouwenscrisis', schreven B en W van IJsselstein in een brief aan hun collega's van Nieuwegein. Dat de frustratie diep zat bleek uit het vervolg van de brief. IJsselstein vond dat het gedrag van Nieuwegein er op neerkwam dat voor de belangen van de gemeente Nieuwegein alle andere belangen moesten wijken. Dat bleek volgens het gemeentebestuur van IJsselstein vooral in het doen van mededelingen betreffende beleid en beleidsbeslissingen die door de ander uitsluitend voor kennisgeving konden worden aangenomen. Deze gedragslijn wilde men niet langer accepteren. Zolang er geen gelijkwaardig overleg kon plaatsvinden, haakte IJsselstein af.

De vete duurde niet lang want begin januari 1976 kopte het 'Utrechts Nieuwsblad':

IJsselstein en Nieuwegein roken vredespijp

Tijdens de nieuwjaarsreceptie die B en W van IJsselstein hielden, bood burgemeester Hermsen van Nieuwegein zijn collega Timmermans de vredespijp aan. Het overleg kon weer hervat worden.

Op vrijdag 6 februari 1976 werd de vlag uitgestoken bij 'Isselwaerde' ter gelegenheid van het feit dat via een verkorte procedure-behandeling nu schriftelijk bericht was ontvangen van de staatssecretaris waarin hij toestemming gaf om een nieuwe vleugel te bouwen waarin plaats was voor 34 bedden. De totale capaciteit moest 125 bedden blijven. De uitbreiding was bedoeld om meer ruimte te krijgen op de diverse afdelingen van het ziekenhuis. Behalve de nieuwe vleugel mochten er ook een nieuwe hal en een nieuwe hoofdingang worden gebouwd. De totale kosten van het project bedroeg twee miljoen gulden. Uitdrukkelijk was bepaald dat de uitbreiding niet mocht leiden tot uitbreiding van het personeel. De verbouwing had wel invloed op de verpleegprijs die het ziekenhuis aan de patiënten berekende. Tot dan toe was die fl. 114,- per dag, wat vergeleken met andere ziekenhuizen, die bijna het dubbele rekenden, bij-



Luchtfoto uit 1974. De ziekenauto staat voor de oorspronkelijke hoofdingang. Links achter het houten 'zustershuis'.

zonder laag was. Na de verbouwing zou de prijs verhoogd worden tot fl. 126,- per dag maar daarmee bleef men aan de lage kant. De nieuwe vleugel en de nieuwe hoofdingang kwamen langs Eiteren te liggen tussen het bestaande ziekenhuis en de rooms-katholieke 'mavo' school op de hoek Touwlaan/Eiteren. Na de verhuizing van de school kon het leeggekomen schoolpand van de gemeente worden gekocht. Hier werd een nieuwe directieruimte gepland en enkele leslokalen voor het verplegend personeel. Men verwachtte dat de nieuwbouw eind 1977 klaar zou zijn.

Groot was de schrik toen er op 13 september 1976 in het 'Utrechts Nieuwsblad' een artikel verscheen met de kop:

Aanbeveling in nog geheim rapport:

Sluit Berg en Bosch en Ziekenhuis Isselwaerde

Het rapport was van de 'Commissie Academische Ziekenhuizen' en was na het horen van alle betrokken ziekenhuisbesturen doorgestuurd naar het 'College voor Ziekenhuisvoorzieningen', dat in opdracht van de ministeries van onderwijs en wetenschappen en die van volksgezondheid en milieuhygiëne de ziekenhuissituatie in het Utrechtse moest bekijken. Mede op basis van deze bevindingen zouden de bewindslieden van beide ministeries een besluit



nemen over de ziekenhuisontwikkeling tot 1985. Die beslissing zou ingrijpende gevolgen hebben voor het aantal ziekenhuisbedden in de regio Utrecht en de verdeling over de diverse gebouwen. Uitgangspunt werd de norm van vier bedden per duizend inwoners. Omdat dit aantal in Utrecht op ruim vijf lag, moest er drastisch gesnoeid worden en moesten er dik negenhonderd bedden verdwijnen. Dat zou ten koste gaan van de kleine ziekenhuizen. De 'Commissie' concludeerde in haar voorlopige voorstel dat het IJsselsteinse ziekenhuis 'Isselwaerde' weinig bestaansrecht had. De bouwkundige toestand was slecht, het functiepakket beperkt. Van renovatie was geen heil te verwachten en nieuwbouw viel pas te overwegen wanneer aan de minimumnorm van 450 bedden kon worden voldaan. Gezien de bevolkingsontwikkeling van IJsselstein vond de 'Commissie' dit niet gewenst. Zij deed dus de aanbeveling 'Isselwaerde' te laten opgaan in het 'St. Antonius Ziekenhuis' dat in Nieuwegein een nieuw gebouw voor tenminste 500 bedden neer mocht zetten. Na sluiting van de ziekenhuizen in Leerdam en Culemborg kon dit aantal tot 550 worden verhoogd.

De discussies barstten los en men wist niet wat men ervan geloven moest. Het lag voor de hand

dat men in IJsselstein intussen toch wel enige moed had geput

uit de positieve benadering van de staatssecretaris, die tenslotte toch toestemming had gegeven voor de nieuwe aanbouw.

Voorzitter Bissels meende dat de staatssecretaris over drie maanden niet zou zeggen: *'..... sloop de boel maar weer'*.

Dus ging men er hard tegenaan om de aanbouw zo snel mogelijk klaar te krijgen. Op 11 november 1976 was de koop van het schoolgebouw voor fl. 392.264,- definitief.

Een week later werd er een publieke bijeenkomst gehouden gehouden in hotel 'Het Wapen van IJsselstein' met als thema: 'Isselwaerde moet blijven!'. De heer Bissels betoogde waar het allemaal om ging; het behoud van een optimale dienstverlening aan patiënten in een vertrouwde en gewaardeerde sfeer. Een actiecomité startte een handtekeningactie om de wens tot behoud kracht bij te zetten. Kledingzaak 'van Toor' aan de Utrechtsestraat richtte haar etalage in met een compleet opgemaakt ziekenhuisbed en een met bloemen gevulde ondersteek. De etalagepoppen hadden voor deze gelegenheid nachtkleding en peignoirs aangekregen of waren als verpleegster uitgedost met protestleuzen op de borst. Er werden drieduizend handtekeningen verzameld die door elf IJsselsteinse inwoners op het ministerie in Den Haag werden overhandigd.





Eerder dan gepland, op zaterdag 21 mei 1977, vond de officiële opening plaats van de nieuwe ingangspartij, de hal en het 'Joseph-paviljoen' van het ziekenhuis.



De nieuwe hoofdingang aan het Eiteren met het 'Joseph-paviljoen'.

Na toezpraken van de voorzitter van het bestuur, de heer Bissels, staatssecretaris Hendriks (die het voortbestaan van 'Isselwaerde' nog geheel open liet!) en burgemeester Timmermans ging men naar het ziekenhuis. Daar nam de heer Sierhuis het woord namens het actiecomité 'Isselwaerde moet blijven'. Hij sprak:

'..... wij zijn dankbaar voor wat vandaag bereikt is; het gevaar is echter nog niet geweken en wij blijven nog ongerust. Om Isselwaerde in uw blijvende aandacht aan te bevelen bieden wij u een maquette aan onder het motto: U mag naar ons ziekenhuis kijken maar niet aankomen'.

In de nieuwe hal gaf dokter Florijn een kort overzicht van de functie van de nieuwbouw. De hal was bestemd voor verschillende doeleinden: opvangruimte voor de bezoekers, informatieruimte en inschrijfruimte. Verder was er het stiltecentrum waar godsdienstoefeningen konden worden gehouden. Hij wees tevens op de grote toename van het aantal behandelingen met een stijging tussen de 50-75% in het afgelopen jaar. En passant vermeldde hij dat laboratorium en röntgenkamer uitbreiding en verbetering behoeften. Door het weghalen van een ziekenhuislaken werd symbolisch de nieuwbouw geopend.

Het ziekenhuis kende in 1977 op een beddenaantal van 114 de volgende specialismen:

- | | |
|---------------------------|--------------------------------|
| - inwendige geneeskunde | - neurologie |
| - chirurgie | - dermatologie |
| - mondheilkunde | - keel-, neus- en oorheilkunde |
| - chirurgische prothetiek | - oogheilkunde |
| - verloskunde | - revalidatie |
| - gynaecologie | - radiologie |
| - kindergeneeskunde | - anesthesie |

In 1977 werd er gedurende 6 maanden een opiniepeiling gehouden onder de patiënten die opgenomen werden op de afdelingen: 'Mirjam' (kraam en gynaecologie), 'Paulus' (interne ziekten en langdurig zieken) en het nieuwe 'Joseph-paviljoen'. Bestuur en directie wilden weten hoe patiënten het ziekenhuis ervaren. Gesteld werd dat het functioneren van de ziekenhuisorganisatie op de patiënt gericht moest zijn. Uit de peiling bleek dat het ziekenhuis een gewaardeerde functie in de regio vervulde, waarbij steeds opviel dat het nieuwe 'Joseph-paviljoen' hoger werd aangeslagen dan de oude verpleegvleugels. Vooral op 'Mirjam' en 'Paulus' waren klachten en wensen geuit waaraan alleen door een uitgebreide opknappbeurt en een interne verbouwing kon worden voldaan. Verbeteringen zouden bijvoorbeeld zijn: meer en vroegtijdiger informatie over het ziekenhuis bij opname of al daarvoor, het versnellen van de gang van zaken tussen aanmelding en opname op de verpleegkamer, meer informatie bij ontslag (waar vooral jongeren behoefte aan hadden), een dieet dat beter aangepast was voor kaakpatiënten, het openstellen van de kerkdiensten op zondag voor familieleden van patiënten, het verschuiven van de avondspreekuren naar een iets later tijdstip, het uitbreiden van de bezoeken (elke middag), de aanschaf van meer spelmateriaal voor de dagverblijven en een geleidelijke aanpassing van de collectie boeken. Uit de opiniepeiling bleek ook dat in het medisch en menselijk contact met artsen en verpleegkundigen de kleine verpleegkamers (een, twee of vier personen) duidelijk de voorkeur genoten boven de grotere vijf- en zespersoonskamers. Van alle afdelingen kwam 'Mirjam' er het slechts af. Niet alleen schoot de bouwkundige kwaliteit van de semi-permanente bouw van de kamers tekort, maar bovendien had men hier veel last van het overbelaste transport en de verkeersroute binnen het ziekenhuis naar het operatieblok, de röntgenkamers, het laboratorium en de poliklinieken. Het optreden van verpleegkundigen en ziekenverzorgsters ontmoette nauwelijks kritiek. Hetzelfde gold voor het personeel van het laboratorium, de röntgenkamers en zo meer. Bijna 96% van de ondervraagden had een gunstig tot zeer gunstig eindoordeel, waarbij men wees op de goede sfeer in het ziekenhuis. Voor zover de oordelen matig en onvoldoende vielen, kwam dat bijna uitsluitend voor op de oude verpleegafdelingen en wel in het bijzonder bij patiënten jonger dan veertig jaar.

Helaas mocht dit allemaal niet baten en met ontsteltenis moest het gemeentebestuur van IJsselstein kennis nemen van het voorlopige standpunt van het 'College van Gedeputeerde Staten van Utrecht' om 'Isselwaerde' te sluiten. IJsselstein schreef op hoge poten een brief naar 'Gedeputeerde Staten' met het



verzoek de zaak te heroverwegen, waarbij zelfs onbehoorlijk bestuur geopperd werd omdat niet was ingegaan op de voorstellen van de gemeente. Door het verdwijnen van het ziekenhuis zou IJsselstein een streekfunctie worden ontnomen. Het bestuur wees erop dat het ziekenhuis voor IJsselstein nagenoeg de grootste werkgever in de gemeente was. Het bood werk aan honderdnegentig personen met een totale loonsom van zes miljoen gulden. Daar kwam nog bij dat de toeleveringsbedrijven ook nog eens voor fl. 800.000,- leverden. Het was dus duidelijk dat met de sluiting een groot stuk werkgelegenheid zou verdwijnen. De gemeente Lopik steunde IJsselstein om reden van de belangrijke rol die 'IJsselwaerde' in het verzorgingsgebied van de Lopikerwaard speelde.

Verzorgingsgebied van 'IJsselwaerde' in 1973:
IJsselstein
Nieuwegein
Vianen
Hagestein
Lexmond
Benschop
Lopik

Er kwam natuurlijk ook wel wat stedelijk chauvinisme om de hoek kijken want de IJsselsteiners waren trots op 'hun' ziekenhuis. Velen hadden in de beginfase financiële offers gebracht om het ziekenhuis te kunnen bouwen. Het was weliswaar klein en het gebouw niet al te modern maar je ging er niet op in de massa en kreeg elke dag dezelfde specialist aan je bed. Dokter Florijn noemde 'IJsselwaerde' een soort verlengstuk van de huiskamer.

Een mooi voorbeeld van die 'huiskamersfeer' vertelt ons mevrouw Truus van Schaik die eind jaren 70 in het ziekenhuis lag. Zij woonde vlak bij het ziekenhuis waardoor de huiskat in de gaten kreeg waar haar bazin was. Als het raam van de ziekenkamer dan geopend werd kon de kat op 'ziekenbezoek' komen!



Truus van Schaik met haar 'bezoek'.



Dokter Florijn
'op ronde'.

Geneesheer-directeur dokter Florijn heeft er mede voor gezorgd dat 'Isselwaerde' als klein basisziekenhuis goed functioneerde. Vanwege onder andere deze bijzondere verdiensten kreeg hij voor koninginnedag 1979 door burgemeester Timmermans de onderscheiding opgespeld van 'Officier in de Orde van Oranje Nassau'. In zijn dankwoord vond dokter Florijn dat de onderscheiding moest worden gezien als een eer aan de gehele 'Isselwaerde-gemeenschap'. Immers door 'teamwork' kon 'Isselwaerde' uitgroeien tot wat het geworden was. En dat 'teamwork' zou een blijvende noodzaak zijn om goed te kunnen functioneren.

De derde en laatste fase van de, in totaal 4,3 miljoen gulden kostende, renovatie werd gewoon afgerond. Deze fase bestond uit de modernisering van de patiëntenkamers, de ruimte voor hartbewaking en de centrale keuken in het oorspronkelijke ziekenhuisgebouw, alsmede de vernieuwing van de elektro-technische installatie en het warm- en koudwaternet. De kosten moesten door het ziekenhuis zelf worden betaald zodat deze met toestemming van het 'Centraal Orgaan Ziekenhuistarieven' (COZ) werden doorberekend in de bedprijzen.



De zojuist gerid-
derde dokter
Florijn samen
met zijn vrouw.

Bij de feestelijke opening op 14 maart 1980 sprak voorzitter Bissels trots: *'.....met deze renovatie en de aanschaf van geavanceerde ziekenhuisapparatuur blijven we toch nog één van Nederlands goedkoopste ziekenhuizen'.*

Het bestuur vond dat het streekziekenhuis, dat zo duidelijk in een behoefte voorzag, niet kon en mocht verdwijnen. Sluiting zou een slechte zaak zijn

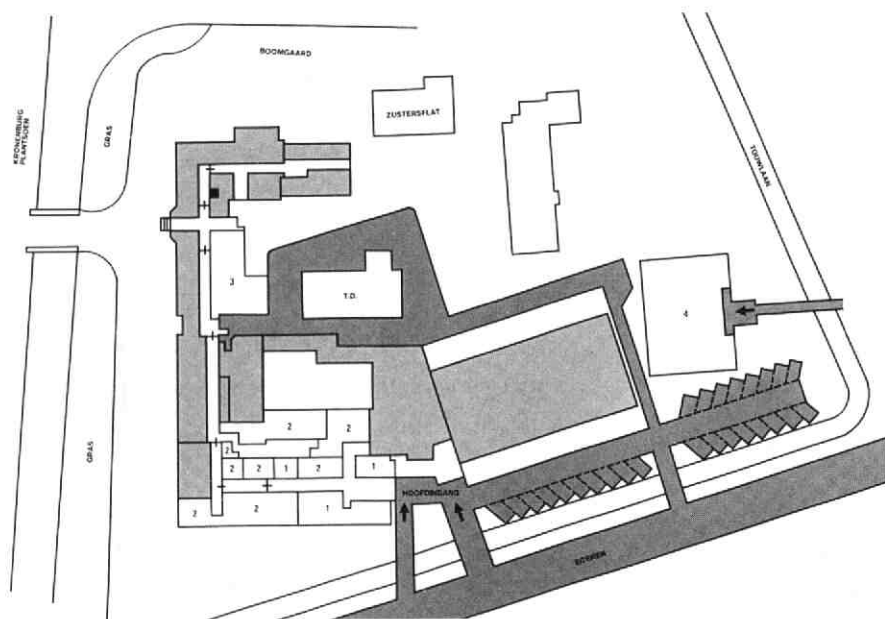
omdat dit ziekenhuis dichterbij de bevolking stond dan de grote diagnostische centra, waarin men veelal de rij afwerkte van de ene specialist naar de andere. Voor de ongeveer 200 personeelsleden en voor de gehele IJsselsteinse economie, zou dat 'catastrofaal' zijn, want dit ziekenhuis besteedde jaarlijks rond de één miljoen gulden bij de plaatselijke bedrijven en middenstand. De heer Bissels noemde ook de uitstekende wijze waarop al samengewerkt werd met het 'St. Antonius Ziekenhuis', zoals o.a. bij de opleiding van het verplegend personeel. Hij meende dat 'IJsselwaerde' als zelfstandig eerstelijns ziekenhuis, met mogelijk een herverdeling van het aantal specialismen over beide ziekenhuizen, op verantwoorde wijze zijn taak zou kunnen blijven uitoefenen.

Bij de renovatie waren traditiegetrouw ook IJsselsteinse bedrijven betrokken. Installatiebedrijf 'Schalkwijk' verzorgde de electra en de firma 'Peek' de loodgieterswerkzaamheden. De vloerbedekking werd gelegd door 'te Braak'.



Twee 'sfeerbeelden' van na de renovatie van 1980.

De renovatie van 1980 betekende een optimale verbetering in het functioneren van het ziekenhuis. Jaarlijks konden 3.000 patiënten worden opgenomen, goed voor 38.000 verpleegdagen. Het ziekenhuis beschikte over de meest moderne apparatuur. Het medisch-chemisch laboratorium was uitgerust met computer-gestuurde onderzoeksapparatuur. Het jaarlijks aantal laboratoriumbepalingen bedroeg 160.000. Het hartbewakingscentrum had een ultramoderne 'space-lab-analyzer', waarmee hartpatiënten tijdens hun wandelingen door het zieken-



Plattegrond van de begane grond, na de voltooide renovatie in 1980:

- verpleging
- parkeren en wandelpad

- 1 polikliniek
- 2 röntgen, laboratorium, ok afdeling
- 3 keuken
- 4 opleiding, directie, administratie.



Plattegrond van de verdieping na de voltooide renovatie van 1980.

huis continu werden bewaakt. Er waren 3 volledig ingerichte operatiekamers waar jaarlijks 1500 klinische en 1500 poliklinische operaties werden uitgevoerd. De röntgenafdeling met 4 behandelkamers kon met de moderne apparatuur 13.000 röntgenopnamen per jaar aan. De nieuwe centrale keuken was in staat om op economisch verantwoorde wijze de patiënten van maaltijden te voorzien. Per jaar werden 120.000 maaltijden bereid waarvan ruim 60% diëtmaaltijden. Op de kraamafdeling vonden ca. 600 bevallingen plaats. De polikliniek verwerkte rond de 38.000 patiënten.



Ondanks deze aansprekende cijfers bleef het doembeeld van opheffing boven het ziekenhuis hangen en zocht het bestuur naarstig naar mogelijkheden om voor de IJsselsteinse regio het ziekenhuis te behouden.

Met het inmiddels in Nieuwegein neergestreken 'St. Antonius Ziekenhuis' werden er plannen ontwikkeld voor een mogelijk nieuwe bestemming voor 'IJsselwaerde'. Er zou, na eventuele opheffing, een tehuis ondergebracht kunnen worden voor de verpleging en verzorging van somatisch gestoorde en demente bejaarden. Ook werd bekeken of er een mogelijkheid bestond om door te gaan als 'dépendance' van het nieuwe 'St. Antonius Ziekenhuis', dat onder andere niet over een psychiatrische afdeling beschikte.



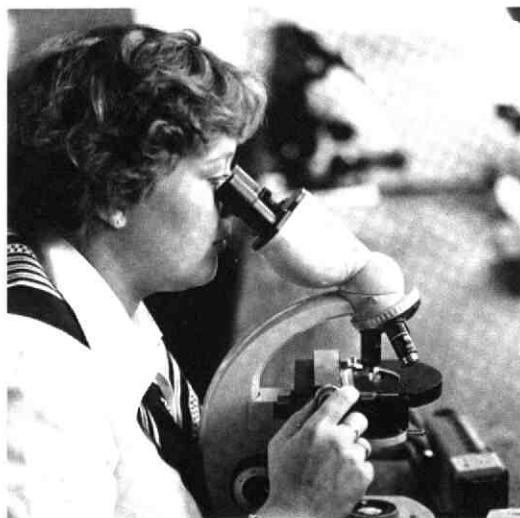
**Zuster Nicodema
bij haar afscheid
in 1980.**

Nicodema zich te IJsselstein bijzonder ingezet voor de opvang van (tijdelijk) daklozen. Voor hen richtte zij de stichting BOKA (samentrekking van de woorden 'boog' en 'karbeel') op. Na haar vertrek werd de heer P. v.d. Sande hoofd van de verpleegdienst en mevrouw A. Hage hoofd van de opleiding.

Begin 1981 diende het bestuur een verzoek in bij het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne om een z.g. 'Geriatrische Afdeling Algemeen Ziekenhuis (GAAZ)' te mogen starten. Hier konden dan patiënten uit de regio terecht, die op hogere leeftijd ziek werden. Oudere patiënten vereisen zorg waarvoor verpleegkundigen nodig zijn met een gespecialiseerde opleiding. Op deze wijze wilde men de positie als kleinschalig algemeen ziekenhuis versterken.

Er kwamen ook goede berichten: op 8 april 1981 werd er in 'IJsselwaerde' een ééneiige drieling geboren. Marieke, Annette en Janneke van Garderen kwamen voorspoedig en zonder complicaties via de keizersnede ter wereld. Ook het laboratorium functioneerde bijzonder goed. Het nam al jaren deel aan een wereldomvattend systeem van controle op de kwaliteit en precisie van de uitgevoerde bepalingen. In het eerste halfjaar van 1982 werd het IJsselsteinse laboratoriumnummer één van de Nederlandse ziekenhuislaboratoria. Er hadden aan deze kwaliteitscontrole 92 Nederlandse en ca. 1400 buitenlandse laborato-

ria deelgenomen. Mondiaal gezien had IJsselstein de 14^e plaats behaald. Dit was een prestatie waar men terecht trots op mocht zijn! Het 'Zenderstreeknieuws' meldde dat '*.....het bewijs is geleverd dat met enthousiasme en toewijding, ook in een klein ziekenhuis, prestaties kunnen worden geleverd, welke ver boven de middelmaat uitkomen*'. De heer C. van Rooijen, hoofd van het laboratorium, stelde dat de goede prestaties te danken waren aan de goede sfeer die er heerste.



Ondanks deze opsteker besliste 'Den Haag' negatief over behoud. In de krant van 13 juli 1982 kon men lezen:

Minister Gardeniers van Volksgezondheid heeft de doodsklok over een aantal ziekenhuizen geluid.

Het laboratorium in 1980. Links onderzoek via een 'bi-oculaire'.

Hieronder bevond zich ook 'Isselwaerde'. Economisch directeur de Graauw, zei woedend te zijn, vooral over de manier waarop het nieuws bekend was gemaakt:

'.....het is zo dat de media het eerder wisten dan wij, daarnaast is het voornemen om tot sluiting over te gaan ons op een stenciltje meegedeeld. Een persoonlijke brief kon er niet eens vanaf. En dan heb ik het nog niet eens over het tijdstip om zoiets bekend te maken. Het lijkt me geen toeval om te wachten tot half Nederland met vakantie is. Heel onbehoorlijk'.

De heer de Graauw vond het betreurenswaardig dat er amper aandacht was besteed aan het werkgelegenheidsaspect. Naast de 200 mensen die in 'Isselwaerde' werkten, waren er ook de toeleveringsbedrijven. Volgens de Graauw vond er bovendien een enorme kapitaalsvernietiging plaats in de vorm van de lage prijzen die 'Isselwaerde' berekende.



Na de vakantie kwam het actiecomité 'Isselwaerde moet blijven' weer bijeen. Er werd onder andere besloten tot het voeren van een grootscheepse handtekeningactie, bestemd voor de leden van de Tweede Kamer. Onder het motto: **'Tante Til doet iets wat de Lopikerwaard e.o. niet wil'** (red.: minister Til Gardeniers) werd de regio gemobiliseerd om stelling te nemen tegen de sluiting van 'Isselwaerde'. Men voelde zich gesteund door het bestuur, de directie, de ondernemingsraad en de medische staf van het ziekenhuis. De plaatselijke 'Werkgroep 60-plus', de 'Abva/Kabo' van de regio Utrecht, de 'Afdeling Gezondheidszorg' en de plaatselijke afdeling van het 'FNV' volgden met steunbetuigingen. Er verscheen een groot artikel in het 'Zenderstreeknieuws' van 29 september 1982. De argumenten voor het voeren van de actie werden hierin nog eens duidelijk weergegeven:

'..... omdat:

- *Isselwaerde een vriendelijk ziekenhuis is met een menselijk gezicht, waar een rechtstreeks contact tussen specialist en huisarts en tussen patiënt en specialist geen enkel probleem is.*
- *Isselwaerde een kleinschalig, goedbezet ziekenhuis is met een zeer lage verpleegprijs, dus goedkoop en zuinig voor de gezondheidszorg. Een groot voordeel in deze tijd vol bezuinigingen!*
- *Isselwaerde kwalitatief goed is en beschikt over zeer moderne medische apparatuur. In het afgelopen halfjaar kwam ons laboratorium als nummer 1 van de Nederlandse ziekenhuislaboratoria uit de bus bij een wereldomvattende kwaliteitscontrole.*
- *Isselwaerde goed bereikbaar is'.*



Stand met 'nonnen' op de 'IJsselstein Expo' van 1982.

Een antwoordstrook met steunbetuiging kon men inleveren op adressen in: IJsselstein, Nieuwegein, Benschop, Cabauw, Everdingen, Hagestein, Lexmond, Lopik, Polsbroek en Vianen. De handtekeningen stroomden binnen. Het laatste zetje werd gegeven op de 'Expo' in IJsselstein, waar 'Zenderstreeknieuws' haar stand voor de actie afstond. Hier stonden enkele verpleegsters een dag verkleed als nonnen, wat voor de nodige hilariteit zorgde. Het gaf een nostalgisch beeld want vroeger waren het de zusters die als verpleegster in ziekenhuizen werkzaam waren. Op zaterdag 13 november 1982 vond een grote demonstratie plaats. De bevolking kwam massaal bijeen op het 'Hazenveld' om onder begeleiding van de plaatselijke muziekkorpsen in een demonstratieve optocht naar het oude stadhuis op de Plaats te trekken. Daar

Zaterdag 13 november om 10.15 uur

MASSALE DEMONSTRATIE

in IJsselstein voor behoud Isselwaerde

(Zie uitvoerig artikel elders in Zenderstreeknieuws)

Demonstratie-
oproep in het
Zenderstreek-
nieuws van 10
november 1982.

stonden de burgervaders van IJsselstein, Lopik, Benschop, Vianen en Hagestein met onder andere een aantal specialisten van 'Isselwaerde' op het bordes om de adhesiebetuigingen in ontvangst te nemen. In de optocht liepen mee: huisartsen, doktoren van het ziekenhuis, verpleegsters met 'patiënten' in bedden, administratief personeel, laboratoriumpersoneel en honderden medestanders. Ziekenwagens met sirenes begeleidden de stoet, evenals brandweer-auto's, de ambulancedienst, het Rode Kruis en sloopwagens van de autocrossvereniging 'IJACO'. De stoet was meer dan 1 km lang. Er werden veel spandoeken meegevoerd. De spreuken hierop waren duidelijk:

Sluiting kost poen, zeker 20 miljoen.

Handen af van Isselwaerde.

Isselwaerde duizendpoot met groot hart.

200 arbeidsplaatsen weg.

Isselwaerde 40 sterren hotel.

Sluiting treft gemeenschap regio.

Isselwaerde klein maar dapper.

Provincie redt ons.

Rond het middaguur werden bij het oude stadhuis symbolisch de 16.000 handtekeningen overhandigd aan de op het bordes aanwezige burgemeesters. De handtekeningen zaten in een pop van gips die op een brancard was vastgebonden. In dichtvorm, aangepast aan de tijd van het jaar, werden ze aan burgemeester Roest Crollius van IJsselstein overhandigd. De zieken in 'Isselwaerde' werden door middel van de 'Radio Zieken Omroep' bij het hele gebeuren betrokken. Roest Crollius noemde de demonstratie enerzijds geestig en ludiek van opzet, maar vond haar anderzijds zo vol ernst, dat 'Den Haag' daar onmogelijk aan voorbij kon gaan. Samen met zijn collega-burgemeesters uit de omringende gemeenten, en vergezeld door een ruime vertegenwoordiging van 'Isselwaerde', werden de handtekeningen op woensdag 17 november in het 'Paushuis' in Utrecht aangeboden aan de commissaris van de koningin,



Boven: demonstratie op de Plaats.
Midden: burgemeesters op het bordes.
Onder: overhandiging petitie door burgemeester Roest Crollius aan commissaris van de koningin, mr. P. van Dijke.

Men begon met de voorbereidingen voor het diamanten jubileum dat op 14 september 1983 zou zijn. Vanaf juli verscheen er in 'Zenderstreeknieuws' iedere week een artikel over 'Isselwaerde' onder het motto: **'Isselwaerde 60 jaar jong en nog springlevend'**. In opeenvolgende afleveringen werden alle afdelingen van het ziekenhuis belicht:

Dokter Florijn en de heer Bissels, zetten de visie van het dagelijks bestuur uiteen. Zij zagen nog steeds overlevingskansen voor 'Isselwaerde' als basisziekenhuis mits men met het 'St. Antonius Ziekenhuis' tot een goede functieverdeling kon komen. Door samenwerking zou de volksgezondheid in zuid-west Utrecht optimaal gediend zijn. Het was juist de kleinschaligheid die de intermenselijke contacten zo sterk accentueerde. Bovendien kon de samenwerking aanzienlijke kostenbeheersing opleveren waardoor 'Isselwaerde' tot één van de

mr. P. van Dijke, en de gedeputeerde voor volksgezondheid dr. B. Hoffman. 'Den Haag' had de ziekenhuisproblematiek voorgelegd aan de verschillende 'Provinciale Staten' ter advisering.

Alle statenleden werden getraakteerd op de bekende 'apenluiders' van bakkerij Aelbers. Het werd allemaal ludiek maar waardig gebracht en de commissaris stelde veel waardering te hebben voor de acties die voor behoud op touw waren gezet. Hij zegde toe de gevoelens die in IJsselstein en de regio leefden mee te laten wegen bij de tot standkoming van de aanbeveling.

Per 1 januari 1983 stopte internist Schröder, na een dienstverband van ruim 6 jaar met zijn werk in het ziekenhuis om bij de 'Vereniging Voor Arts en Auto' te gaan werken. Onder leiding van dokter Schröder was er keihard gewerkt om de hartafdeling te professionaliseren. Een bekend initiatief van hem was de opzet van een trimclub voor hartpatiënten, *'.....die daardoor niet meer weg te trimmen waren'*, zoals hij zelf zei. De 'Hartstichting' beloofde dat initiatief door de schenking van een defibrillator. Er kwam geen opvolger voor dokter Schröder. De samenwerking met het 'St. Antonius Ziekenhuis' werd geïntensiveerd waarmee 7 internisten als maatschap ook in 'Isselwaerde' werkten, evenals een chirurgenteam.

goedkoopste ziekenhuizen in het land gerekend kon worden. De korte verbindinglijn tussen huisartsen en het ziekenhuis was volgens dokter Florijn één van de kernpunten waardoor 'Isselwaerde' zo goed kon functioneren. De patiënt hoefde hier praktisch niet te wachten op onderzoek of opname. Het ziekenhuis was bovendien goed bereikbaar voor familie van de patiënten. Voor de toekomst zagen de heren voldoende werkgelegenheid door de groter wordende groep bejaarden in de regio.

Kinderarts P.A.W.A. Renardel de Lavalette noemde 'Isselwaerde' een ideaal basisziekenhuis. Voor specialistische onderzoeken werd er een nauw samengewerkt met het 'St. Antonius'. Toch gebeurde er heel wat in het eigen ziekenhuis. Het aantal bevallingen lag rond de 500 per jaar, waarvan er 170 poliklinisch waren (24-



**Dokter Schröder
bezig met een
inspannings ECG.**



**Kinderafdeling
waar dokter
Renardel de
Lavalette de
scepter zwaaide.**

uurs bevalling/verblijf in het ziekenhuis). Deze bevallingen geschieden meestal door een verloskundige maar ook wel door de huisartsen.



Dokter Renardel de Lavalette gaf ook algemene informatie: het aantal verpleegdagen bedroeg op jaarbasis 34.000, wat resulteerde in een bezetting van 81 %, gelijk aan het landelijk gemiddelde. Net als in andere ziekenhuizen liep dat aantal terug door de kortere verpleegduur per opname. Het aantal opnames op jaarbasis lag rond de 2600. De chirurgen verrichtten ruim 2.000 operaties per jaar waarvan er ongeveer 300 in de meest zware groep thuishoorden. Er werd ook veel gedaan aan het veiligheidsaspect. Er bestond een 'Anti-Infektie Kommissie' voor het tijdig opsporen van infectiehaarden. Als tweede veiligheidsaspect noemde hij de 'FONA-Kommissie' (= Fouten, Ongevallen en Near Accidents).



De kraamafdeling na de renovatie van 1980.

Het ziekenhuis had een ondernemingsraad en een personeelsvereniging. Per jaar ging er in 'Isselwaerde' een bedrag van 12 miljoen gulden om, waarvan 7 miljoen voor salarissen en sociale lasten. De voedingsmiddelenpost bedroeg fl. 300.000,- en werd grotendeels besteed bij lokale ondernemingen. De energiekosten bedroegen in 1982 fl. 235.000,-. Voorts refereerde Renardel de Lavalette aan de goede werksfeer. Reden om ondanks de donkere wolken het diamanten jubileum enigszins feestelijk te herdenken.

Vervolgens was het de beurt aan twee specialisten: de radioloog dokter J.E. de Langen en de neuroloog dokter B.A. van Ketel. Zij maakten met gynaecoloog R. Andriessse deel uit van het medisch stafbestuur, de vertegenwoordiging van de in 'Isselwaerde' werkende specialisten. Zij zagen de charme van het kleine ziekenhuis in de persoonlijke benadering. In een goede verstandhouding tussen de stafbesturen van beide ziekenhuizen (St. Antonius Ziekenhuis en Isselwaerde) was er gewerkt aan zo goed mogelijke contacten tussen de specialisten. Als gevolg daarvan waren er inmiddels vele specialisten in beide ziekenhuizen werkzaam. Deze samenwerking had als voordeel dat het meer persoonlijke karakter van het kleine ziekenhuis kon worden gecombineerd met de technische mogelijkheden van een groot ziekenhuis. De laboratoria werkten al lan-



De gemoderniseerde röntgenafdeling van 1980.



De centrale post hartbewaking in 1980.

ger samen. Dat was ook het geval op het gebied van de pathologische anatomie (weefselonderzoek). In 1979 werd door geneesheer-directeur dokter Florijn en radioloog dokter Botenga aan de vroegere IJsselsteinse huisarts dokter Ludwig, radioloog in het 'St. Antonius Ziekenhuis', gevraagd om de röntgenafdeling in 'Isselwaerde' te komen versterken. Sinds die datum waren dokter Ludwig en ook dokter De Langen aan 'Isselwaerde' verbonden, evenals andere radiologen van het 'St. Antonius Ziekenhuis'. In de loop der jaren waren ook andere specialistische samenwerkingsverbanden ontstaan. Als belangrijke afdelingen van 'Isselwaerde' noemde dokter De Langen de interne geneeskunde, de chirurgie, de verloskunde/gynaecologie en de kinderafdeling. Tevens waren vrijwel alle andere specialismen vertegenwoordigd, terwijl er samenwerking was met het 'Oudenrijn Ziekenhuis' op het gebied van de vrouwenziekten en met het 'Academisch Ziekenhuis' inzake tandheelkundige kaakchirurgie. De goede bereikbaarheid van de specialisten kwam vooral ten goede aan de oudere

Eén van de drie operatiekamers in 1980. Hier werden jaarlijks 1500 klinische en 1500 poliklinische operaties uitgevoerd



patiënten, die voor een poliklinisch bezoek aan 'Isselwaerde' meestal door een familielid werden begeleid. Zij konden dan in één dag de verschillende specialisten raadplegen. Dokter Van Ketel, al 18 jaar als neuroloog aan 'Isselwaerde' verbonden, zag in die jaren wel veel veranderen. 'Isselwaerde' had duidelijk te maken gekregen met de grote bevolkingstoename in stad en streek. Een ander aspect was de vergrijzing van de bevolking. Wat niet veranderde was dat ongeveer 85 % van de neurologische gevallen in een basisziekenhuis, zoals 'Isselwaerde', kon worden behandeld. In de afgelopen jaren was ook de afdeling hartbewaking aanzienlijk uitgebreid en gemoderniseerd. Er waren 5 bedden geoutilleerd voor hartbewaking met daarbij gespecialiseerde verpleegkundigen. Zij onderstreepten nog eens dat er van oudsher altijd goede contacten en overleg waren geweest met de huisartsen en verpleegkundigen.

Pieter van de Sande, hoofd verpleegdienst, en mevrouw Kerry Smith, hoofd 'Mirjam Paviljoen', vertelden over de opleiding van eigen personeel. 'Isselwaerde' had een eigen 'in-service' opleiding voor verpleegkundigen. Het theoretische gedeelte werd samen met het 'St. Antonius Ziekenhuis' verzorgd, voor het praktische gedeelte was 'Isselwaerde' zelf verantwoordelijk. De opleiding startte tweemaal per jaar (maart en september) en duurde 3,5 jaar. Per keer werd gestart met 4 tot 6 leerlingen. In 'Isselwaerde' waren 4 verpleegafdelingen: een interne afdeling met o.a. hartbewakingsbedden, de chirurgische afdeling, de kraam-/gynaecologische afdeling en de kinderafdeling met behalve de gewone bedden ook 4 couveuses. Op de verpleegafdeling werd gewerkt volgens het model van teamverpleging: de afdeling werd opgesplitst in kleinere



De chefkok in zijn nieuwe keuken. Hier werden in 1980 120.000 maaltijden bereid.

eenheden van verpleegkundigen. Hierdoor kon er nauw contact zijn met de patiënt. Voor evaluatiegesprekken kwam het team regelmatig bij elkaar in het werkoverleg, structureel eens per 6 weken. De dagelijkse werkbesprekingen droegen bij aan de goede sfeer, aldus de heer van de Sande. Er bestond nauwe samenwerking met de 'eerstelijnsgezondheidszorg', met name de wijkverpleging. De tendens van kortere verpleegduur maakte dat deze contacten erg belangrijk waren voor de patiënten. Mevrouw Smith vulde aan dat men er alles aan deed om de patiënt te revalideren in een gemoedelijke en informele sfeer.

De ondersteunende sector werd niet overgeslagen. De heer De Graauw (economisch directeur) en mevrouw Lies van Lexmond, administratief medewerkster, gaven een kijkje achter de schermen. Een belangrijke afdeling vonden zij de linnenkamer, van waaruit de afdelingen werden voorzien van de nodige materialen zoals linnengoed, handdoeken, schorten en jassen. Op het laboratorium verrichtten 14 mensen een breed scala aan laboratorium-bepalingen. Op de röntgenafdeling, die uitgerust was met eigentijdse apparatuur, werkten 6 mensen. Er vond regelmatig overleg plaats met de huisartsen uit de omgeving om aan de hand van de gemaakte foto's de diagnostiek te bespreken. Op de centrale administratie werkten 5 mensen, ondersteund door afdelingssecretarissen. De salarisadministratie ging per computer. De patiëntenadministratie was zeer arbeidsintensief. Hier werden de gegevens die van de afdelingen kwamen verwerkt, de declaraties verzorgd, overzichten gemaakt en de contacten met ziekenfondsen en ziektekostenverzekeraars onderhouden. Verder was er de afdeling medische registratie, waar de medische gegevens van de opgenomen



patiënten geregistreerd en bewaard werden.

Aan 'Isselwaerde' waren ook verbonden: een diëtiste, een hygiëniste, een maatschappelijk werkster en een 'welfare'-medewerkster. De huishoudelijke dienst zorgde ook voor de verpleegstersflat die in de tuin van 'Isselwaerde' stond. In de moderne centrale keuken zorgde de heer T. de Boer met 9 medewerkers en voor een veelal per patiënt aangepaste maaltijd. De 'Keuringsdienst van Waren' heeft in de keuken nooit onregelmatigheden geconstateerd. De kwaliteit van het eten mocht uitstekend genoemd worden.

Een afdeling in de frontlinie was de receptie. Deze werd gerund door 7 mensen in continudienst. Soms kon het er hier hectisch aan toe gaan, als bijvoorbeeld bij calamiteiten de diensthebbende doktoren en verpleegkundigen moesten worden opgeroepen.

In de hal van het ziekenhuis bevond zich een winkeltje, gerund door de familie van Mil. De 'Stichting Regionale Omroep Utrecht Zuid' verzorgde twee keer per

week een uitzending in het ziekenhuis, gericht op de actualiteiten in de regio. Via de 'kerkradio' konden de diensten uit de verschillende kerken worden gevolgd. Voor het geestelijk heil van de patiënten was de 'pastorale commissie' werkzaam. Voor 'eigen' kerkdiensten was een stiltecentrum ingericht.



Nog geruime tijd na de demonstratie van november 1982 zijn de protestborden bij het ziekenhuis blijven staan.

ziekenhuis betrokken waren. Er werden geen speeches gehouden. Er kwamen ruim 400 gasten, waaronder alle gemeentebesturen uit de omgeving, de directie van het 'St. Antonius Ziekenhuis,' de besturen van verschillende maatschappelijke organisaties uit stad en regio, de IJsselsteinse huisartsen en tal van andere genodigden.

In mei 1985 kwam het definitieve besluit uit 'Den Haag': 'Isselwaerde' had geen bestaansrecht meer door de vestiging van het 'St. Antonius Ziekenhuis' in Nieuwegein. De vergunning werd per 6 september 1985 ingetrokken en het ziekenhuis moest de deuren sluiten. De meeste verpleegkundigen en sommige ziekenverzorgsters gingen in het 'St. Antonius Ziekenhuis' werken. Er werd een 'boeldag' gehouden waar de medewerkers uit de inventaris een keuze konden maken. Wat er aan spullen overbleef ging naar ontwikkelingslanden. Aan de geschiedenis van het IJsselsteinse ziekenhuis was een einde gekomen.

TEN SLOTTE

De naam 'Isselwaerde' bleef behouden. Het ziekenhuis werd omgebouwd tot een interconfessioneel psycho-geriatriesch verpleeghuis met een capaciteit van 61 bedden. Inmiddels zijn er vergevorderde plannen om het verpleeghuis vanwege capaciteitstekort de komende jaren ingrijpend te verbouwen. Hierbij zal het hoofdgebouw uit 1927 worden gehandhaafd. Dit '..... vanwege de grote gevoelswaarde, die met name het hoofdgebouw uit 1927 voor veel mensen heeft' zoals het 'Utrechts Nieuwsblad' van 23 januari 2002 meldt.

Voorts ligt het in de bedoeling om achter het weer vernieuwde 'Isselwaerde' een transmuraal centrum te bouwen waar IJsselsteinse huisartsen hun praktijk kunnen uitoefenen. In een samenwerkingsverband met het 'St. Antonius Ziekenhuis' te Nieuwegein zullen dan specialisten van dat ziekenhuis tevens hier spreekuur gaan houden. De wijkverpleging zal van hieruit gaan opereren en er zal een huisartsenlab worden ondergebracht. Als klap op de vuurpijl willen de huisartsen hier een aantal bedden voor mensen die kortdurende zorg nodig hebben. Het lijkt er dus op dat zowel enige klinische- als poliklinische functies naar IJsselstein terug zullen keren op de plek waar het allemaal in 1927 is begonnen.

Lijst van zusters die in IJsselstein in het pension, ziekenhuis of op de achtergrond werkzaam zijn geweest. (De zusters van het eerste uur waren helaas niet meer te achterhalen).

Zr. Patricia	1923-1928	Zr. Ludgarda de Jong	1933-1935,
Zr. Aquina Selders	1923- ?		(†24-6-1936)
Zr. Fernia	1923- ?	Zr. Paulina Harderberg	1933-1952,
Zr. Remigia	1927- ?		1961-1962
Zr. Joanita Witjes	1927-1932	Zr. Edmunda Boumans	1933-1938
Zr. Gregoria Steur	1928-1932	Zr. Armella Pauwels	1933-1935
Zr. Walburga	1929- ?	Zr. Vincentia Schomaker	1933- ?
Zr. Mathilda Both	1929- ?	Zr. Georgia Geurtsen	1934-1935
Zr. Haverika Dieges	1932 (feb-aug)	Zr. Josefina Loman	1934-1939,
Zr. Suitberta Versluis	1932-1936,		1956-1958
	1938-1944		(†9-11-1958)
Zr. Basilia Prinsen	1932- ?	Zr. Norbertina Besling	1935-1937
Zr. Jozefa Wegerink	1932-1940	Zr. Joanna Mulder	1935-1936
Zr. Vianny Bos	1932-1941,	Zr. Norberta van den Bedum	1935 (aug-
	1944-1950,		sept)
	1960-1973,	Zr. Coenrada Klein Ikink	1936-1938
	1974-1986	Zr. Martina Ploeger	1936-1937
	(Mariënstein)	Zr. Borgia van Veen	1936-1968
Zr. Germana Bruning	1932-1935,	Zr. Sigeberta Haverkate	1937 (febr-okt)
	1966- ?	Zr. Cassimira Bod	? -1937,
Zr. Florentia Bosch	1932-1933		? -1957



Zr. Gorgonia Bohmer	1937-1938	Zr. Antera Tebben ?	1955-1958
Zr. Elisabeth van Doorn	1937-1975, (+1987)	Zr. Alphonsa Goeman	1956-1959
Zr. Juditha Roosken	1937-1965	Zr. Liboria Schothorst	1956-1960
Zr. Bertranda Bos	1938-1944, 1960-1970	Zr. Pudentiana Kamphuis	1956-1958
Zr. Roberta Rondeel	1938- ?	Zr. Josephino Kappert	1956-1958
Zr. Fidelia Meulenbeek	1938-1943	Zr. Ferreria Zwartkruis	1956-1966
Zr. Theophila Meuleman	1944-1950	Zr. Emmanuël Ensink	1957-1958
Zr. Serafina Harmelink	1944-1951	Zr. Venantia Rabelink	1957-1961
Zr. Thomasina Pauwels	1939-1945	Zr. Mechtelina de Kruijff	1958-1959
Zr. Pia Steggenk	1944-1953	Zr. Edeltruda Hofsté	1958-1975
Zr. Catharina van Huet	1945 (mrt-okt)	Zr. Lioba van der Hoff	1958-1960
Zr. Agatha Vinkenvleugel	1945 (mrt-juli)	Zr. Josepho Brattinga	1958-1965
Zr. Fulgentia Diks	1945- ?	Zr. Frederica van der Heide	1958-1959
Zr. Tareilla Terhorst	1945 (juli-okt)	Zr. Nicolina Post	1959-1962, 1968-1971
Zr. Rusticula Bouman	1945-1946	Zr. Adelheid Vinkenvleugel	1959-1960
Zr. Agnes van Rooijen	1945-1949	Zr. Leocadia van Veen	? -1961 (+9 nov 1961)
Zr. Gervasia Banning	1946-1953	Zr. Michaëla Otte	? -1961
Zr. Mathilda Pieper	? -1958 (+6-10-1958)	Zr. Pulcheria Rabelink	1960-1965
Zr. Gudula Klein Meuleman	1946-1948 (+5-3-1948)	Zr. Edelburga Tangelder	1959-1960
Zr. Bartholemea de Kruijff	1946-1954, 1963-1966	Zr. Rosa Wijnhoven	1960 (mei-okt)
Zr. Timothea Laing	1947-1949	Zr. Eustachia Artz	1961-1963
Zr. Coleta van Seisveld	1947-1948, 1955-1956 en ?	Zr. Margaret Maarse	1961-1962
Zr. Jozeph Heyman	1948-1951	Zr. Irmgardis Hommenga	1961-1966
Zr. Sita Cornel	1948- ?	Zr. Eduardes Vermeulen	1961-1970 (+2-3-1970)
Zr. Gondulpha Berning	1949-1955	Zr. Fortunata Kerkhof	1962-1968
Zr. Huberto Heesen	1949-1954	Zr. Adelina Niesink	1962-1973
Zr. Gregorio Wichgers	1950-1956	Zr. Margaretha Broekman	1962-1965
Zr. Gerardina Bijvank	1950-1951	Zr. Ignatia Hillebrand	1962-1968
Zr. Bonavita Heyman	1950-1951	Zr. Theodorica Diks	1963 (febr-okt)
Zr. Ewaldina van Minnen	1951-1954	Zr. Roselina Wilmink	1963-1966, 1968- ?
Zr. Everista Sleeking	1951 (mei-aug)	Zr. Gerardo Hesp	1964-1974 (+16-12-1987)
Zr. Avellina Bitterling	1952-1963	Zr. Honorarda ten Hove	1965-1968
Zr. Angela van Doorn	1953 (tot dec)	Zr. Amanda van Haagen	1965-1967
Zr. Valeria van Rijn	1953-1956	Zr. Claudia van der Geer	1966-1988
Zr. Juliana Visser	1953-1964 (+28-10-1964)	Zr. Aldegondis Raben	1965-1967
Zr. Thérèse van Dam	1954-1956	Zr. Nicodema Grefte	1966-1980, 1985-1998
Zr. Gordiana van der Moolen	1954-1955	Zr. Hungera Timmerman	1966-2001
Zr. Henrika Hulshof	1955 (mrt-dec)	Zr. Joanetta Straathof	1967-1976, 1977-1985
Zr. Willibrorda Mentink	1955-1960	Zr. Antonina van Daatselaar	1967-1968

Specialisten die in het ziekenhuis hebben gewerkt (voor zover te achterhalen)

Anaesthesisten:

J.Ph. Buschkens
E. Graafstal-Paasche
A.A. 't Hooft-Schik
D.O. Tirkes

Bacterioloog:

A.M. Kayser

Chirurgen:

T.J. Bast
J. Boer
.. de Haas
A. Jansen
J.G.A. de Jong
.. de Laire
N.F. Manuel
Cl. van Rossem
R. Sybrandy

Gastro-enteroloog:

J.H.S.M. Nadorp

Gynaecologen:

R. Andriesse
J. Birnie
T.M. Hameeteman
K. Hamersma

Huidartsen:

W. Stigter
J.L. van Velde

Internisten:

E. Florijn
C.E.M. de Maat
R. Merkestein
O.J.A.Th. Meuwissen
J.A.C. Prenen
A.E. Schröder
J.G. Verhoeven
G. Veth

W. Vlaardingebroek

P. van der Zouwen

Kaakchirurgen:

P. Egyedi
R. Koole
A.M. Vernooy

Keel/neus en oorartsen:

D.W. Gravendeel
W.F.J. Stöpler (1962)

Kinderartsen:

A.J. Briel
A.Lamberts
P.A.W.A. Renardel de Lavalette

Klinisch Chemicus:

W.H. van Gorkom

Neurologen:

B.A. van Ketel
.. Sillevs-Smitt

Oogartsen:

R.L.H. Sampimon
T.T. Tjan

Patholoog-anatoom:

Sj.Sc. Wagenaar

Radiologen:

Sj.P. Botenga
P.H.C. Engels
P.W. Glaudemans
G.H.J.M. Kemme
J.E. de Langen
J.W. Ludwig
.. van Riet

Reumatoloog:

H.J. Dinant



Bronnen:

- Gemeentearchief IJsselstein (GAIJ): Raadsverslagen, Notulen der vergadering van B&W der Gemeente IJsselstein, Archief Kruisverenigingen.
- Rijksarchief Utrecht (RAU), Bisschoppelijk Archief: Congregatie van St. Jozef, Parochie IJsselstein, Kruisverenigingen, Het Centrum, Utrechts Nieuwsblad.
- Archief HKIJ: Provinciaal Blad, Het Centrum, Utrechts Nieuwsblad, De IJsselsteiner, Zenderstreeknieuws, Notulenboek van de R.K. Vereniging voor Ziekenverpleging deel I, Groot Utrecht.
- Archief van het Nederlands Ziekenhuis Instituut (NZi) Utrecht, dossier IJsselstein RKZ IJsselwaarde.
- Archief van de Congregatie van de Zusters van St. Jozef te Amersfoort.
- Collectie R.J. Ooyevaar, IJsselstein
- Archief A. van Doorn, Schoonhoven.
- Archief L. Murk, IJsselstein.
- Brochure 'Interconfessioneel Streekziekenhuis IJsselwaarde' uit 1973.
- Brochure 'Renovatie IJsselwaarde uit 1980.
- Archief dr. E. Florijn, IJsselstein.

Veel dank zijn wij verschuldigd aan de heer H. Luten vanwege zijn welwillende medewerking in het Gemeentearchief te IJsselstein.



Stichting Historische Kring IJsselstein

Uitgave: nr. 99, september 2002

Voorzitter: J.C.M. Klomp
tel: (030) 688 28 52

Secretariaat: M.E.J. Winkelaar-Wulfert
Herteveld 2,
3401 HL IJsselstein,
tel: (030) 688 40 80

Penningmeester: J.G. Klein
Veerschipper 15,
3401 PK IJsselstein,
tel: (030) 688 80 05
e-mail: klein@kabelfoon.nl

Bank: Postbank. nr.: 4074718

Redactie: B. Rietveld
Meerenburgerhorn 10
3401 CD IJsselstein
tel: (030) 688 74 74
email: bariet@knoware.nl

Redactie: S. van Lexmond
Koperwiekweg 5
3403 ZT IJsselstein
tel: (030) 656 00 28
e-mail: sandra.van.lexmond@webbox.com

Druk: Libertas Grafische
Communicatie, Bunnik

ISSN: 1384.704X

Donateurs ontvangen het periodiek (4 uitgaven per jaar) en worden op de hoogte gehouden van de activiteiten. Nieuwe donateurs kunnen zich aanmelden bij de penningmeester waar tevens mutaties kunnen worden doorgegeven. Voor inwoners van IJsselstein is de bijdrage minimaal € 9,25 (voor bedrijven € 15,-). Voor hen die buiten IJsselstein wonen is de bijdrage resp. € 14,50 en € 20,-. Losse nummers, voor zover voorradig zijn à € 3,50 verkrijgbaar via het secretariaat. Voor dubbelnummers is de prijs € 5,00